

การศึกษาหลักศรัทธาตามแนวคิดพระพุทธศาสนาเถรวาท ของชาวพุทธจังหวัดอุบลราชธานี*

A Study of The Principle of Faith of Buddhists in Ubon Ratchathani Province according to Theravada Buddhism

ยัง กุนอก/ Yang Kunog

อาจารย์พิเศษมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี

บทคัดย่อ : การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาหลักศรัทธาในพระพุทธศาสนาเถรวาท การนำหลักศรัทธาไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันของชาวพุทธในจังหวัดอุบลราชธานีจำนวน 400 คน โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูล และวิเคราะห์ข้อมูลโดยหาค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviations) และทดสอบค่า t-test โดยใช้วิธี Independent t-test ผลการวิจัยพบว่า 1) ชาวพุทธในจังหวัดอุบลราชธานี เข้าใจในหลักศรัทธา 4 ในระดับมากเมื่อจำแนกเป็นรายด้านความรู้ความเข้าใจด้านวิปากัสฐา อยู่ในระดับมากรองลงมาคือ ด้านกัมมัสสกาตาสถาและตถาคตโพธิสัถยาส่วนด้านกัมมัสถา อยู่ในระดับปานกลาง 2) เมื่อจำแนกตามเพศอายุและการศึกษาแตกต่างกัน พบว่า มีศรัทธา 4 ในพุทธศาสนาแตกต่างกันโดยมีนัยสำคัญ 3) ชาวพุทธในจังหวัดอุบลราชธานีนำหลักศรัทธา 4 ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันกล่าวคือ ด้านกัมมัสถายังเชื่อกฎแห่งกรรมด้านวิปากัสฐา เชื่อว่ากรรมที่ทำความดีต้องมีผลตามมادت้านกัมมัสสกาตาสถาพบว่า ได้นำหลักศรัทธาไปเป็น เครื่องเตือนสติในการกระทำด้านตถาคตโพธิสัถยาพบว่า ชาวพุทธเชื่อว่าพระพุทธเจ้ามีจริง เชื่อในการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า 4) ชาวพุทธจังหวัดอุบลราชธานีเสนอแนะการนำหลักศรัทธา ทั้ง 4 ด้าน ไปใช้ในชีวิตประจำวันโดยให้ศึกษาหลักศรัทธาฝ่ายเถรวาทให้เข้าใจอย่างถ่องแท้ แล้วนำมาประพฤติปฏิบัติตามและควรปฏิเสธรในหลักศรัทธาที่คลาดเคลื่อนหรือผิดไปจากหลักศรัทธา ที่ถูกต้องตามหลักศรัทธาของพระพุทธศาสนา

คำสำคัญ : ศรัทธา, พระพุทธศาสนาเถรวาท, ชาวพุทธ, อุบลราชธานี

Abstract : This Research aims to study the principles of Faith in Theravada Buddhism, the details of faith and applying the principles of Faith in daily life

* บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของการวิจัยเรื่อง “ศึกษาหลักศรัทธาที่มีต่อความมั่นคงในพระพุทธศาสนาของชาวพุทธ ในจังหวัดอุบลราชธานี” ได้รับทุนได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

of the Buddhists in Ubonratchathani Province. The variables for the research are sexes, ages and the levels of education. The sample of population are 400 Buddhists in Ubonratchathani. The research tools are questionnaires divided into 3 forms : 1) about general data of the responders' status, 2) about knowledge and understanding of Buddhist faith and 3) about open ended questionnaire. The researcher enquired and interviewed the responders who are the Buddhists in Ubonratchathani for their opinions about applying the principles of faith in daily lives and for their additional suggestions. The data analysis is used with percentage, average, standard deviation and independent t-test. The result of research was found that :1) The Buddhists in Ubonratchathani totally have most knowledge and understanding in four principles of Buddhist faith. When they are divided into each field, the knowledge and understanding of Vipakasaddha (belief in the consequence of Action) is in much level. Next to it, are Kammasaddha (belief in the individual ownership of Action) and Tathagatabodhisaddha (confidence in the Enlightenment of The Buddha), while Kammasaddha (belief in Kamma) is in medium level. 2) The Buddhists in Ubonratchathani, who are different in sex, age and education, have four kinds of faith differently in accordance with fixed hypotheses. 3) The Buddhists in Ubonratchathani apply four types of faith to their daily lives. For Kammasaddha, they believe in the law of Kamma that good Action causes wholesome consequence and bad Action causes evil result. For Vipakasaddha, they believe that the Action which has been done must bear fruit to the doer. Those who do good thing get good result, those who do bad thing get bad result. For Kammasakatasaddha, the Buddhists in Ubonrathchathani practice it as the reminder of themselves when doing something. They believe that all beings are the owners of Kamma. Everybody must receive the consequence of action they have done. For Tathagatabodhisaddha, the Buddhists in Ubonratchathani still believe in real existence of Buddha and Enlightenment of him. They take this faith as the reminder of doing all things.

Keywords : The Principle of Faith, Buddhists, Ubon Ratchathani Province

บทนำ

พระพุทธศาสนาเป็นสถาบันหลักที่สำคัญของประเทศไทยสถาบันหนึ่งในทางประวัติศาสตร์ความเป็นมาชนชาติไทยเนื่องมาด้วยกันกับความเป็นมาของพระพุทธศาสนาโดยเฉพาะนับตั้งแต่สมัยที่ชนชาติไทยมีประวัติศาสตร์อันชัดเจนชาวไทยก็ได้นับถือพระพุทธศาสนาต่อเนื่องตลอดมา จนกล่าวได้ว่าประวัติศาสตร์ของไทยเป็นประวัติศาสตร์ของชนชาติที่นับถือพระพุทธศาสนา ประชาชนชาวไทยมีความศรัทธา ยอมรับนับถือพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติติดต่อกันมา ไม่เคยขาดช่วงนับเป็นเวลากว่า 700 ปี พระพุทธศาสนานับได้ว่าเป็นศาสนาที่มีความจำเป็น ต่อสังคมไทยเป็นอย่างมากชีวิตประจำวันของชาวไทยตั้งแต่เกิดจนตายล้วนเป็นพฤติกรรม ที่เป็นผลมาจากอิทธิพลของหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาเห็นได้จากความเป็นผู้มีน้ำใจเอื้อเฟื้อเอื้ออาทรความมีเมตตาปราณีมีความสามัคคีกันไม่ชอบความรุนแรงรักสันติรักอิสรเสรี มีความประนีประนอมกับเพื่อนร่วมชาติที่เป็นคนไทยด้วยกันไม่ว่าเขาจะนับถือศาสนาอะไร เมื่ออยู่ในผืนแผ่นดินไทยก็นับเป็นสังคมไทยเป็นพวกเดียวกัน

อย่างไรก็ตามพระพุทธศาสนาจะยั่งยืนอยู่คู่ชาติไทยนานเท่าใดขึ้นอยู่กับศรัทธาความเชื่อของชาวพุทธตราบดีที่ชาวพุทธยังมีความเชื่อและศรัทธาในพระพุทธศาสนาพระพุทธสาณาก็จะเจริญรุ่งเรืองยั่งยืนต่อไปในทางตรงกันข้ามหากชาวพุทธขาดความศรัทธาขาดความเชื่อในพระพุทธศาสนาเสียแล้วพระพุทธศาสนาก็น่าจะเสื่อมสลายไปจากประเทศไทยเนื่องจากขาดความเชื่อซึ่งเป็นส่วนสำคัญส่วนหนึ่งในศาสนาถ้าขาดศรัทธาความเชื่อเสียอย่างเดียวนศาสนา ก็ไม่มีความก้าวหน้า (คุณ โทษณ์ 2545 : 63)

ศรัทธาหรือความเชื่อมีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตศรัทธาที่ผิดจะส่งผลให้ประพฤติกปฏิบัติผิด หรือพูดผิดทำผิดไปตามศรัทธาความเชื่อนั้นส่วนศรัทธาที่ถูกจะส่งผลให้ประพฤติกคือพูดถูก ทำถูกไปตามศรัทธาความเชื่อนั้นศรัทธามีความสำคัญเพราะเป็นเรื่องของจิตศรัทธาเป็นเครื่องปรุงแต่งจิตให้แสดงออกทางวาจาคือการพูด ทางกายคือการกระทำ

ในชีวิตของคนเรามีความจำเป็นต้องมีศรัทธาไม่มีผู้ใดไม่เลือกกระทำการมีศรัทธากับการ ไม่มีศรัทธา แต่มีความจำเป็นต้องเลือกกระทำการมีศรัทธาที่ถูกต้องกับการมีศรัทธาที่ผิด ตามหลักพระพุทธศาสนาให้สังเกตดูหมวดธรรมใดที่พระพุทธองค์ทรงสอนเรื่องศรัทธาหมวดธรรมนั้น ทรงสอนเรื่องปัญญากำกับไว้ด้วยเสมอซึ่งเป็นการแสดงให้เห็นว่าพระพุทธองค์ทรงสอนให้มิศรัทธา ความเชื่ออย่างมีเหตุผลคือใช้ปัญญาพิจารณาแยกแยะให้เห็นทั้งส่วนดีและไม่ดีทั้งคุณทั้งโทษก่อนจึงค่อยตั้งศรัทธาไม่ให้ศรัทธาอย่างมกมายไปตามกระแสในทางกลับกันถ้ามีแต่ปัญญาแต่ไม่มีศรัทธารองรับปัญญาก็จะโลดแล่นเลื่อนลอยสุดโต่งไม่มีฐานที่ตั้งดังนั้นศรัทธาที่ถูกต้องจึงเป็นศรัทธา ที่มีเหตุผล (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) 2540 : 29-31)

ประชากรส่วนใหญ่ในจังหวัดอุบลราชธานี นับถือพระพุทธศาสนา และมีหลักความเชื่อทางศาสนาและความเชื่อตามประเพณีดั้งเดิมอื่น ๆ ผสมผสานอยู่อย่างกลมกลืน อีกทั้งยังมีระบบความเชื่อใหม่ ๆ เช่น คริสต์ศาสนา ศาสนาอิสลาม และศาสนาอื่น ๆ เข้ามาเผยแพร่และดำเนินกิจกรรม ในจังหวัดอุบลราชธานีอย่างเป็นรูปธรรม ส่งผลให้ประชาชนบางส่วนในบางพื้นที่นับถือศาสนาอื่นพอสมควร เช่น บริเวณบ้านทัพไทย บ้านคูสว่าง และอื่น ๆ กระจายอยู่ในเขตจังหวัดอุบลราชธานี กระนั้นก็ตาม เป็นที่น่าสังเกตว่า ชาวพุทธในจังหวัดอุบลราชธานียังคงมีศรัทธาเหนียวแน่น ต่อพระพุทธศาสนา แต่เพื่อให้ทราบศรัทธาที่แน่วแน่ในลักษณะอจลสัทธา ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษา หลักศรัทธาของชาวพุทธในจังหวัดอุบลราชธานี โดยจะเน้นหลักศรัทธา 4

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาหลักศรัทธา 4 ในพระพุทธศาสนาเถรวาทของชาวพุทธจังหวัดอุบลราชธานี

ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ได้กำหนดขอบเขตไว้ ดังนี้

1. ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1 ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ชาวพุทธในเขตจังหวัดอุบลราชธานี

1.2 กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ชาวพุทธในเขตจังหวัดอุบลราชธานีจำนวน 400 คน ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (Simple random sampling) โดยใช้สูตรคำนวณกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง กรณีไม่มีการบันทึกข้อมูลเกี่ยวกับจำนวนประชากรไว้อย่างชัดเจน (Infinite population) (อกินันท์ จันตะนี 2549 : 35)

2. ขอบเขตในด้านเนื้อหา

ผู้วิจัยได้ศึกษาหลักศรัทธาที่มีต่อความมั่นคงในพระพุทธศาสนาของชาวพุทธศาสนาในจังหวัดอุบลราชธานี จำนวน 4 ด้านคือ กัมมสัทธาวิปากสัทธากัมมัสสกตาสัทธา และตถาคตโพธิสัทธา

3. ขอบเขตในด้านพื้นที่ได้แก่เขตจังหวัดอุบลราชธานี

สมมติฐานของการวิจัย

1. ชาวพุทธจังหวัดอุบลราชธานี เพศชาย และเพศหญิง มีศรัทธาในพระพุทธศาสนาแตกต่างกัน
2. ชาวพุทธจังหวัดอุบลราชธานี กลุ่มอายุต่างกันมีศรัทธาในพระพุทธศาสนาต่างกัน
3. ชาวพุทธจังหวัดอุบลราชธานีที่มีระดับการศึกษาต่างกันมีศรัทธาในพระพุทธศาสนาต่างกัน

สรุปผลการวิจัย

1. สถานภาพของกลุ่มตัวอย่าง

1.1 ชาวพุทธจังหวัดอุบลราชธานีที่เป็นกลุ่มตัวอย่างเป็นหญิงมากที่สุด 222 คน (ร้อยละ 55.55) เป็นชาย 178 คน (ร้อยละ 45.55)

1.2 ชาวพุทธจังหวัดอุบลราชธานีที่เป็นกลุ่มตัวอย่างช่วงอายุ 41 – 50 ปี มากที่สุด (96 คน ร้อยละ 24.0) รองลงมาคือช่วงอายุ 31 – 40 (86 คน ร้อยละ 21.5) และน้อยที่สุดคือช่วงอายุ 21 – 30 ปี (43 คน ร้อยละ 10.8)

1.3 ชาวพุทธจังหวัดอุบลราชธานีที่เป็นกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามระดับการศึกษา การศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลายมากที่สุด (144 คน ร้อยละ 36.00) รองลงมาคือระดับปริญญาตรี (76 คน ร้อยละ 19.0) น้อยที่สุดคือระดับการศึกษาระดับปริญญาเอก (6 คน ร้อยละ 1.5)

2. ผลการวิเคราะห์หลักศรัทธาของชาวพุทธในจังหวัดอุบลราชธานี

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับศรัทธาของชาวพุทธในจังหวัดอุบลราชธานีโดยภาพรวมอยู่ในระดับมากด้านวิปากศรัทธามากที่รองลงมาคือ ตถาคตโพธิศรัทธาและน้อยที่สุดคือ กัมมศรัทธาเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านปรากฏผลดังนี้

2.1 ด้านกัมมสังฆะ แสดงความเห็นต่อหลักกัมมสังฆะว่ากระบวนการทำงานของจิตใจที่เป็นความหมายที่แท้จริงของกรรมมากที่สุด ($\bar{X} = 2.28$) น้อยที่สุดคือ เห็นว่า พระพรหมเป็นผู้กำหนดเส้นทางชีวิตของมนุษย์ ($\bar{X} = 2.22$)

2.2 ด้านวิปากสังฆะ แสดงความเห็นต่อวิปากสังฆะว่าจุดมุ่งหมายของการรักษาศีลคือการรักษากายวาจาใจให้บริสุทธิ์มากที่สุด ($\bar{X} = 4.48$) รองลงมาคือกรรมที่ทำแล้วต้องมียผล และผลเกิดจากเหตุผลดีเกิดจากกรรมดีผลชั่วเกิดจากกรรมชั่ว ($\bar{X} = 4.76$) น้อยที่สุดคือ ศรัทธามากกว่าปัญญาจะทำให้ความโลภครอบงำจิตใจ ($\bar{X} = 3.41$)

2.3 ด้านกัมมัสสกตาสังฆะ แสดงความเห็นต่อกัมมัสสกตาสังฆะว่าศรัทธาก่อให้เกิดกำลังใจในการปฏิบัติธรรมทำให้ผู้ปฏิบัติธรรมมีความเจริญก้าวหน้าในการปฏิบัติธรรมจนสามารถประสบผลสำเร็จได้มากที่สุด ($\bar{X} = 4.58$) รองลงมาคือ มนุษย์เป็นทายาทของกรรม ($\bar{X} = 4.48$) น้อยที่สุดคือการทำบุญสามารถล้างบาปได้

2.4 ด้านตถาคตโพธิสังฆะ แสดงความเห็นต่อตถาคตโพธิสังฆะว่าศรัทธาในพระรัตนตรัยเป็นคุณธรรมสำคัญของอุบาสกอุบาสิกา ($\bar{X} = 4.85$) รองลงมาคือ พระพุทธพระธรรมพระสงฆ์มีความสำคัญเหมือนกัน ($\bar{X} = 4.66$) น้อยที่สุดคือเครื่องรางของขลังทำให้ผู้เคารพมีความสุขสวัสดิ์ ($\bar{X} = 3.01$)

3. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับศรัทธาของชาวพุทธในจังหวัดอุบลราชธานี

จากการศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับศรัทธาของชาวพุทธโดยจังหวัดอุบลราชธานีโดยการตั้งสมมติฐานการศึกษาว่า ชาวพุทธจังหวัดอุบลราชธานีที่มีเพศ อายุ และการศึกษาแตกต่างกันพบว่า ชาวพุทธจังหวัดอุบลราชธานีที่ตอบแบบสอบถามที่มีเพศ อายุ และการศึกษาแตกต่างกันมีหลักศรัทธาของพุทธศาสนาแตกต่างกัน ทั้ง 4 ด้านดังนี้

3.1 ด้านกัมมัสสัทธาชาวพุทธจังหวัดอุบลราชธานีที่มีเพศ อายุ และการศึกษาแตกต่างกันมีหลักศรัทธาที่แตกต่างกันสอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้

3.2 ด้านวิปากัสสัทธาชาวพุทธจังหวัดอุบลราชธานีที่มีเพศอายุและการศึกษาแตกต่างกันมีหลักศรัทธาที่แตกต่างกันสอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้

3.3 ด้านกัมมัสสกตาสัทธาชาวพุทธจังหวัดอุบลราชธานีที่มีเพศอายุและการศึกษาแตกต่างกันมีหลักศรัทธาที่แตกต่างกันสอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้

3.4 ด้านตถาคตโพธิสัทธาชาวพุทธจังหวัดอุบลราชธานีที่มีเพศ อายุและการศึกษาแตกต่างกัน มีหลักศรัทธาที่แตกต่างกันสอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้

3.5 การนำหลักศรัทธาไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันของชาวพุทธจังหวัดอุบลราชธานีทั้ง 4 ด้าน กลุ่มตัวอย่างได้เสนอความคิดเห็น ดังนี้

1) ด้านกัมมัสสัทธาชาวพุทธจังหวัดอุบลราชธานียังเชื่อกฎแห่งกรรมเชื่อว่ากรรมมีอยู่จริงกรรมนั้นหมายถึงการกระทำที่มีเจตนาคือการกระทำนั้นจงใจทำการทำดี การทำชั่วเป็นเหตุให้เกิดผลดีผลร้ายตามมา

2) ด้านวิปากัสสัทธาชาวพุทธจังหวัดอุบลราชธานียังเชื่อว่าผลของกรรมเชื่อว่ากรรมที่ทำมาจะต้องมีผลตามมาแต่มีบางส่วนที่ยังไม่มั่นใจว่าการทำดีทำชั่วจะได้รับผลดีผลชั่วจริงหรือไม่

3) ด้านกัมมัสสกตาสัทธาชาวพุทธจังหวัดอุบลราชธานียังเชื่อว่าสัตว์มีกรรมเป็นของตนเองแต่ละคนจะต้องรับผิดชอบผลของกรรมนั้นบางส่วนยังไม่มั่นใจคิดว่าผลของกรรมของตนเองสามารถเปลี่ยนแปลงให้คนอื่นรับแทนได้

4) ด้านตถาคตโพธิสัทธาชาวพุทธจังหวัดอุบลราชธานี มีความเชื่อมั่นศรัทธาในการ ตรัสรู้สูตรสัมมาสัมโพธิญาณของพระพุทธเจ้า

กลุ่มตัวอย่างได้เสนอแนะในการนำหลักศรัทธาทั้ง 4 ด้านไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันดังนี้

1) ด้านกัมมัสสัทธาชาวพุทธจังหวัดอุบลราชธานีควรต้องศึกษาหลักกรรมทางพุทธศาสนาให้ถ่องแท้เพื่อนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน

2) ด้านวิปាកัสถาธสถาบันสงฆ์ควรให้การศึกษาอบรมเรื่องผลของกรรมอย่างจริงจัง เพื่อไปใช้ในชีวิตประจำวัน

3) ด้านกัมมัสสกตาสถาธสถาบันสงฆ์ต้องอบรมสั่งสอนชาวพุทธอุบลราชธานีให้ความรู้อย่างแจ่มชัดในเรื่องสัตว์มีกรรมเป็นของตน ไม่มีใครมารับแทนได้

4) ด้านตถาคตโพธิสถาธสถาบันสงฆ์จะต้องอบรมสั่งสอนให้ชาวพุทธเข้าใจเคารพนับถือพระพุทธเจ้าซึ่งเป็นศาสดาของศาสนาพุทธตามที่เป็นจริงไม่ใช่เคารพนับถือพระพุทธเจ้า อย่างเทพเจ้าที่บันดาลทุกอย่างให้มวลมนุษย์

อภิปรายผลการวิจัย

ผลที่ได้จากการศึกษาหลักศรัทธาที่มีต่อความมั่นคงในพุทธศาสนาของชาวพุทธในจังหวัดอุบลราชธานีสามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

1. จากผลการวิจัยที่พบว่า ศรัทธาของชาวพุทธจังหวัดอุบลราชธานีโดยภาพรวมด้านวิปាកัสถาธมากที่สุด รองลงมาคือ ตถาคตโพธิศรัทธาและน้อยที่สุดคือกัมมศรัทธา แสดงให้เห็นว่า กลุ่มตัวอย่างมีความเชื่อเรื่องผลแห่งกรรมสูงมาก ผู้วิจัยเห็นว่า อาจเป็นเพราะในสังคมไทยหรือสังคมท้องถิ่นอุบลราชธานีมีความเชื่อเรื่องเวรกรรม แทรกอยู่ในระบบความเชื่อทั่วไป หรือ เมื่อใดที่เกิดความผิดพลาดหรืออุบัติเหตุเภทภัย ก็มักกล่าวอ้างเรื่องเวรกรรม เพราะความเชื่อของคนอีสานเกี่ยวข้องกับความเชื่อในประโยชน์ของความเชื่อ คือ ความเชื่อตามแนวพุทธศาสนา ซึ่งอยู่ในลักษณะของความเชื่อตามแนวของการประพฤติปฏิบัติตามจารีตประเพณีที่ยึดถือปฏิบัติครบทั้ง 12 เดือน ที่เรียกว่า ฮีตสิบสอง ในแต่ละเดือนจะมีสิ่งที่คนกับพระต้องปฏิบัติตามแนวหลักของพุทธศาสนา เนื่องจากคนอีสานยังมั่นคงต่อความเชื่อเรื่องวิญญาน จึงนำเรื่องความเชื่อเดิมผสมผสานกับความเชื่อตามแนวพุทธ เช่นเดือนอ้ายเป็นเดือนที่พระสงฆ์ต้องอยู่กรรม ถ้าผู้ใด ได้ปฏิบัติดูแลพระสงฆ์ในช่วงดังกล่าวแล้ว จะได้บุญกุศลมาก ตายไปวิญญานก็จะสงบสุขเป็นต้น และแนวคิดของอภิศักดิ์ โสมอินทร์ (2537 : 118-164) ที่ว่า ความเชื่อเรื่องบุญ-กรรมมีอิทธิพลสูงสุดต่อความเชื่อ (บุญทำกรรมแต่ง) สิ่งไหนเป็นการกระทำที่ดีมีความสุขทำให้เกิดสิริมงคล ชาวอีสานจะเต็มคำว่าบุญลงไป เช่น บุญเฮือน บุญเล่า (ยุง) บุญข้าวบุญคุณลาน บุญจันทน์หม้อกรรม บุญเดือนหก บุญแหว (แต่งงาน) หรือ แม้แต่การตั้งชื่อคน ก็นิยมมีคำว่าบุญ เช่น บุญเลิศ บุญเพิ่ม บุญมา บุญหลาย บุญโฮม บุญทัน บุญถิ่น เป็นต้น

2. จากผลการวิจัยที่พบว่า กลุ่มตัวอย่าง มีความเห็นต่อกัมมัสสกตาสถาธว่าศรัทธาก่อให้เกิดกำลังในการปฏิบัติธรรมทำให้ผู้ปฏิบัติธรรมมีความเจริญก้าวหน้าในการปฏิบัติธรรมจนสามารถประสบผลสำเร็จได้มากที่สุด ($\bar{X} = 4.58$) รองลงมาถือ มนุษย์เป็นทนายาของกรรม

($\bar{X} = 4.48$) น้อยที่สุดคือการทำบุญสามารถล้างบาปได้ สะท้อนให้เห็นว่า ความเชื่อเรื่องบุญ ทำกรรมแต่ง ยังคงเหนียวแน่นอยู่ในวิถีความคิดของชาวพุทธในอีกมิติหนึ่งคือ การสร้างพลัง ในการปฏิบัติธรรม ประเด็นที่น่าสนใจคือ กลุ่มตัวอย่างมีความเชื่อในระดับน้อยที่สุดในประเด็น ที่ว่า การทำบุญสามารถล้างบาปได้ นั้นหมายความว่า กลุ่มตัวอย่างสามารถแยกแยะได้ในระดับหนึ่ง ว่าการทำบุญไม่สามารถล้างบาปหรือทำให้บาปที่เคยทำไว้หายไป แต่อาจทำให้ชะลอ การให้ผลของบาป จากหนักให้กลายเป็นเบาเท่านั้น ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ รัฐวรรณ เทพหัสดิน ณ อยุธยา (2544) ที่พบว่า ศรัทธามีความหมาย 3 อย่าง คือ ความเชื่อ อย่างมีเหตุผล ความเชื่อในกุศลกรรมและเหตุผล ในกฎแห่งกรรม ความเชื่อและความเลื่อมใส ในพระรัตนตรัย และผลการวิจัยของพระมหาสุทิตย์ อาภากร (2557) ที่พบว่า ศรัทธาหมายถึง การเชื่อมั่นในความดี เป็นการเชื่อที่มีเหตุผลสนับสนุน เป็นศรัทธาที่ประกอบด้วยปัญญากำกับ ชักนำไปให้อยู่ในความเชื่อตามความเป็นจริง โดยมอง ให้ความความสัมพันธ์ระหว่างเหตุและผล โดยไม่ตัดสินใจจนกว่าจะพิสูจน์ด้วยการลงมือปฏิบัติ กล่าวอีกนัยหนึ่ง ความเชื่อหรือศรัทธา ดังกล่าว คือพลังชีวิต เพราะมนุษย์กระทำการต่าง ๆ ตามความเชื่อในลักษณะความมั่นใจ หรือความไว้วางใจ (เดือน คำดี 2541 : 19) นอกจากนี้ ยังมีการวิจัยอื่น ๆ ได้แก่ ผลการวิจัย ของ พระมหาพุทธทศ ปญญาสิริ (2547) พระมหาปรม โอภาโส (2541) พระมหาภาณุ ภาณุโก (2548) ก็มีผลการวิจัยเกี่ยวกับศรัทธาในลักษณะเดียวกัน

3. ผลการวิจัยที่พบว่า ในด้านตลาดศโพิธัสธานัน กลุ่มตัวอย่างมีความเห็นว่า ความเชื่อมั่น ศรัทธาในการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้าหรือตลาดศโพิธัสธานันเป็นคุณธรรมสำคัญของชาวพุทธ โดยเฉพาะอย่างยิ่งความศรัทธาในพระรัตนตรัย ($\bar{X} = 4.85$) และน้อยที่สุดคือความเชื่อที่ว่า เครื่องรางของขลังทำให้ผู้คนมีความสุขแล้วคลาดปลอดภัย ($\bar{X} = 3.01$) ความเชื่อในการตรัสรู้ ของพระพุทธเจ้านั้น ก็คือความเชื่อในการใช้ศักยภาพของมนุษย์เพื่อพัฒนาตนเองจนบรรลุ เป้าหมาย เช่นเดียวกับที่พระพุทธเจ้าทรงบำเพ็ญบารมีเป็นระยะเวลาที่ยาวนานจนบรรลุผล คือตรัสรู้ อนุตรสัมมาสัมโพธิญาณในที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของวคิน อินทสระ (2554 : 91-101) ที่ระบุว่า ศรัทธาที่ถูกต้อง ต้องเป็นศรัทธาในพระรัตนตรัยอย่างไม่หวั่นไหว หรือเป็นศรัทธาที่ประกอบด้วยปัญญา ซึ่งเมื่อโยงถึงความเชื่อเรื่องเครื่องรางของขลังกลับพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความเชื่อว่าสิ่งเหล่านี้จะปกป้องคุ้มครองได้ในระดับที่ต่ำสุด ต่างจากผลการวิจัย ของพระสมุห์วันชัย เกสรธมโม (2551) ซึ่งศึกษาศรัทธาของประชาชนต่อพระพุทธชินราช และพบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เชื่อมั่นว่า พระพุทธชินราชทำให้จิตใจเข้มแข็งและสามารถ ป้องกันภัยได้ ความแตกต่างของผลการวิจัยดังกล่าว อาจเป็นเพราะเป้าหมายของการศึกษา

ต่างกัน การเน้นสิ่งศักดิ์สิทธิ์เฉพาะ เช่น พระพุทธชินราช อาจทำให้ประชาชนมีความเชื่อมั่น แต่ถ้ากล่าวโดยรวมถึงเครื่องรางของขลังทั่วไป ความเชื่อมั่นอาจลดลงถ้าชาวพุทธมีศรัทธา เช่นนี้ ถือได้ว่าเป็นไปในแนวทางที่ถูกต้องเหมาะสม เพราะจากการศึกษาของพระมหาสุทิตย์ อาภากร (2557 : 35-36) ระบุว่า ศรัทธาเป็นพื้นฐานในกระบวนการพัฒนาสู่ปัญญา และเป็นพื้นฐานของการปฏิบัติธรรม และการศึกษาของอภิศร มีผล (2555 : ก) ที่พบว่า ศรัทธา ทำให้คนได้อริยทรัพย์ ข้ามโอชะ บรรลุธรรมของพระอรหันต์ ทำให้ได้รับประโยชน์ทั้งปัจจุบัน และภพหน้า

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์เชิงนโยบาย

1.1 สถาบันพระพุทธศาสนาในระดับสูงโดยเฉพาะมหาเถรสมาคมควรจัดทำนโยบาย คณะสงฆ์ในการเผยแผ่หลักธรรมให้ถูกต้องตรงตามหลักธรรมวินัยอย่างแท้จริงรวมถึงเข้มงวดกวดขันในการปฏิบัติตามหลักศรัทธาต้องปฏิเสธศรัทธาที่คลาดเคลื่อนไปจากหลักศรัทธา ที่เป็นคำสอนของพระพุทธเจ้าต้องไม่ยอมรับศรัทธาที่ผิดไปจากหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา

1.2 มหาวิทยาลัยสงฆ์ซึ่งมีหน้าที่ให้ความรู้และส่งเสริมความรู้ให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ จะต้องเผยแผ่หลักศรัทธาในรูปคำสอนด้วยการเทศนาควรจัดทำหนังสือเอกสารตำราวิชาการ เกี่ยวกับหลักศรัทธาที่ถูกต้องตามหลักศรัทธาฝ่ายเถรวาทให้กว้างขวาง

2. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์เชิงปฏิบัติการ

2.1 สถาบันสงฆ์ผู้นำชุมชนสถาบันการศึกษาควรร่วมมือในการจัดการเรียนการสอน และกิจกรรมต่าง ที่ให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักศรัทธาที่ถูกต้องแก่ชาวพุทธให้มากยิ่งขึ้น

2.2 สถาบันสงฆ์ผู้นำชุมชนสถาบันการศึกษาควรให้การศึกษารวมทั้งส่งเสริมให้ชาวพุทธ ปฏิบัติตามหลักไตรสิกขาให้มากยิ่งขึ้นเน้นการปฏิบัติเพื่อพัฒนาจิตใจให้มากกว่าพัฒนาด้านวัตถุ

3. ข้อเสนอในการทำวิจัยต่อไป

3.1 ควรมีการวิจัยเปรียบเทียบหลักศรัทธาของพระพุทธศาสนาฝ่ายมหายาน และฝ่ายเถรวาทเพื่อศึกษาเปรียบหลักศรัทธาของพระพุทธศาสนาให้เกิดความเจริญและพัฒนา ทางปัญญา

3.2 ควรสนับสนุนการศึกษาหลักศรัทธาและหลักธรรมอื่น ๆ ด้วยการวิจัยเชิงคุณภาพ

เอกสารอ้างอิง

- คุณ โทชน์. **พุทธศาสนากับสังคมและวัฒนธรรมไทย**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ โอ. เอส. พรินติ้ง เฮ้าส์, 2545.
- เดือน คำดี. **ศาสนศาสตร์**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2541.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). **พระพุทธศาสนาพัฒนาคนและสังคม**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ ส่วนท้องถิ่นกรมการปกครอง, 2540.
- พระมหาปรม โอลาส (กองคำ). **ศึกษาวิเคราะห์ศรัทธาของชาวพุทธไทยในปัจจุบัน**. วิทยานิพนธ์ พุทธศาสตรมหาบัณฑิตบัณฑิต วิทยาลัยมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2542.
- พระมหาภาณุ ภาณุโก (กลิ่นปราชญ์). **การศึกษาเปรียบเทียบแนวคิดเรื่องศรัทธาในพุทธปรัชญาเถรวาทกับเซนต่ออัสติน**. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2542.
- พระมหายุทธกร ปญฺญาสิริ (สัจจรัจณพงศ์). **ศึกษาวิเคราะห์ศรัทธาในพระพุทธศาสนา**. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2547.
- พระมหาสุทิตย์ อาภากร. **การศึกษาเปรียบเทียบหลักศรัทธาในพระพุทธศาสนาเถรวาทกับศาสนาเซน**. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2557.
- พระสมุห์วันชัย เกสรมโม (มีมาก). **การศึกษาศรัทธาของประชาชนที่มีต่อพระพุทธชินราช จังหวัดพิษณุโลก ในฐานะสื่อพุทธศิลป์**. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2551.
- รัฐวรรณ เทพหัสดิน ณ อยุธยา. **ศรัทธาในพระพุทธศาสนาเถรวาท**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2544.
- วศิน อินทสระ. **ชาวพุทธกับวิกฤติศรัทธา**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ปัญญา, 2558.
- อภิรักษ์ จันตะนี. **การใช้สถิติวิเคราะห์ข้อมูล สำหรับการวิจัยทางธุรกิจ**. พระนครศรีอยุธยา: ฝ่ายบัณฑิตศึกษา คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา, 2549.
- อภิศร มีผล. **การศึกษาศรัทธาในฐานะปัจจัยเกื้อกูลต่อการเข้าถึงเป้าหมายของพระพุทธศาสนา**. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิตบัณฑิต วิทยาลัยมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2555.
- อภิศักดิ์ โสมอินทร์. **โลกทัศน์อีสาน**. มหาสารคาม: อภิชาติการพิมพ์, 2537.